

УДК 658.589

Лохман Н.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та бізнесу,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ДЕТЕРМІНАНТІВ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Стаття присвячена ідентифікації та систематизації детермінантів інноваційного потенціалу. Визначено, що детермінанти інноваційного потенціалу – це фактори, які є різновекторними умовами, які приводять до певного результату; при цьому кожен детермінант є умовою наступного фактору та наслідком попереднього фактору. Зазначено, що детермінанти інноваційного потенціалу неоднорідні за своєю природою та відображають безперервний ланцюг факторів. Детермінанти інноваційного потенціалу розглядались на макрорівні (країна), мезорівні (регіон, галузь), мікрорівні (підприємство), нанорівні (персонал). Запропоновано здійснювати дослідження детермінантів інноваційного потенціалу послідовно за допомогою моделі Пб.

Ключові слова: інноваційний потенціал, детермінант інноваційного потенціалу, макрорівень, мезорівень, мікрорівень, нанорівень.

Вступ. В умовах глобалізації та інтеграції України у світовий інноваційний простір виникає низка проблем, пов'язаних з адаптацією кожного окремого суб'єкта господарювання до мінливих змін макро- і мікросередовища через ефективний розвиток інноваційного потенціалу.

Одним з напрямів вирішення цих проблем є визначення причинно-наслідкового зв'язку між факторами, які впливають на цей розвиток, тобто інноваційний потенціал будь-якої економічної системи характеризується наявністю різноманіття детермінантів, які можуть як посилювати, так і згладжувати інтенсифікацію інноваційності та підвищення конкурентного статусу. За таких умов важливим завданням для кожної економічної системи є визначення зв'язків та впорядкування детермінантів інноваційного потенціалу.

Аналіз останніх наукових досліджень. Низка авторів (С.В. Козловський [4], А.О. Крисак [5], С.А. Кузьмін [6], А.А. Гальчук [2]) трактує інноваційний потенціал як систему, яка забезпечує взаємозв'язок можливостей та здатностей ресурсів, діє за визначеним вектором і

спрямована на результат. Ш.Е. Маришлі, Н.Д. Романова [7], В.О. Матросова, О.Д. Матросов [8], визначаючи цей термін, зосереджуються на здібностях системи до трансформації, при цьому використання інноваційного потенціалу дає можливість перейти до конкретних дій, тобто від традиційного до нового стану задля задоволення потреб. Такі автори, як В.Є. Командровська, Н.Ю. Кривицька, К.І. Домашевська [3], визначають інноваційний потенціал як складну структуру, що складається з окремих рівнів (галузі, регіону, підприємства) та можливостей (науково-технологічних, виробничих, фінансово-економічних, соціальних та культурно-освітніх можливостей), а також спрямована на розвиток економіки. Але ідентифікація та систематизація детермінантів інноваційного потенціалу за окремими рівнями як його визначальних ознак залишаються без уваги.

Мета статті полягає в ідентифікації детермінантів інноваційного потенціалу на різних рівнях економічної системи.

Викладення основного матеріалу. Для ідентифікації детермінантів інноваційного потенціалу перш

за все необхідно розуміти сутність терміна «детермінант», тому розглянемо його з точки зору окремих сфер у довідковій літературі (рис. 1).

Термін «детермінант» застосовується в таких сферах науки та практики, як, зокрема, біотехнологія, лінгвістика, психологія, генетика, соціологія, фінанси. Так, у сфері біотехнології детермінант – це частина антигену, що з'єднується з антитілом [9]; в генетиці під детермінантом розуміють «гіпотетичну одиницю зародкової плазми, яка контролює розвиток строго певної тканини або органу» [1]; в лінгвістиці детермінант – це «родовий термін, що позначає артикль, присвійні займенники, які зазвичай використовуються перед атрибутами у фразях з іменником» [13]. Якщо говорити про лінгвістичний аналіз цього терміна, то детермінант – це визначальник [12] основних явищ та процесів. Широке використання цього терміна має місце в психології, де його розуміють як домінуючий вплив або основний фактор [13]. Схоже тлумачення має місце і у сфері соціології: детермінант – це те, що обумовлює те чи інше явище [14]. Ще одна сфера діяльності, де слово «детермінант» виступає як професійний термін, – це фінанси, в рамках яких його розуміють як сторонні, зовнішні чинники, виключаючи валютний курс, що впливають на попит і пропозицію іноземної валюти [10]. Слід зауважити, що термін є універсальним і широко використовується в багатьох сферах науки й практики, тобто із загальної точки зору термін «детермінант» розглядається як фактор (або елемент), що обумовлює те чи інше явище [14], тобто виступає началом або фактором будь-якого явища чи процесу [11] або розуміється як причина, попередня умова, що приводить до деякого певного результату [13].

В рамках нашого дослідження будемо дотримуватись точки зору, що детермінанти – це фактори, які є різновекторними умовами, що приводять до певного результату щодо інноваційного потенціалу; при цьому кожен детермінант виступає умовою наступного фактору та наслідком попереднього фактору.

Детермінанти інноваційного потенціалу неоднорідні за своєю природою та відображають безперервний ланцюг факторів, які є дискретними домінантами динаміки інноваційного потенціалу (рис. 2).

За моделлю П6 у зазначеному ланцюгу детермінант «провокатори» виступає фундаментальним елементом, який є сигналом та передумовою під час формування інноваційного потенціалу, тобто навмисно збуджує з метою виклику реакції на отриманий ззовні або всередині інноваційної системи імпульс; наступний елемент ланцюга агрегації детермінантів інно-

ваційного потенціалу – це «стабілізатори», які надають стійкості, тобто регулюють і зрівнюють рішення в межах етапу накопичення інноваційного потенціалу, що є можливим завдяки застосуванню низки принципів; наступним детермінантом інноваційного потенціалу є «каталізатор», який сприяє прискоренню, тобто є реактивом розвитку інноваційного потенціалу та пріоритетом інноваційних перетворень; існують гальмуючі перепони, які виступають дестабілізаторами інноваційного потенціалу; наступним етапом динаміки є використання інноваційного потенціалу, що базується на детермінанті «активізатори», які є складними системами та відповідають за прийом, аналіз і адекватну реакцію на інформацію шляхом подолання перепон щодо інноваційного потенціалу, яка виникає в процесі використання інноваційного потенціалу й відповідає визначеним пріоритетам використання інноваційного потенціалу; останнім детермінантом інноваційного потенціалу є «аналізатори», які є інформаційними та аналітичними показниками (системами), що відображають зміни будь-яких параметрів.

Далі зупинимось на визначенні кожного окремого ланцюга моделі П6 в розрізі рівнів економічної системи. Для цього введемо модифіковані детермінанти моделі П6 на основі матриці, представленої в табл. 1.

Першим кроком ідентифікації детермінантів інноваційного потенціалу є характеристика провокаторів, які виступають передумовами створення й формування інноваційного потенціалу будь-якої економічної системи.

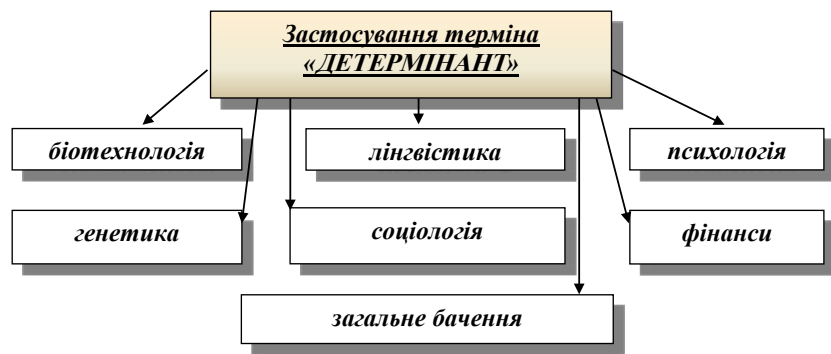

Рис. 1. Схема застосування терміна «детермінант»

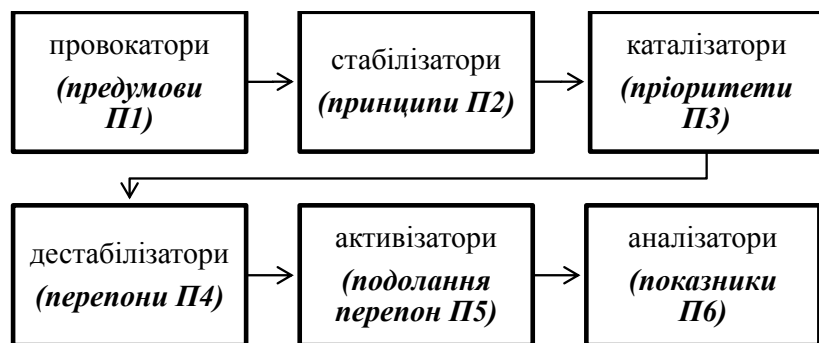

Рис. 2. Ланцюг агрегації детермінантів інноваційного потенціалу (модель П6)

Матриця модифікованих детермінантів інноваційного потенціалу різних рівнів

Елементи моделі ПБ	Макрорівень (рівень країни)	Мезорівень (рівень регіону/галузі)	Мікрорівень (рівень підприємства)	Нанорівень (рівень персоналу)
Провокатори	Макропровокатори	Мезопровокатори	Мікропровокатори	Нанопровокатори
Стабілізатори	Макростабілізатори	Мезостабілізатори	Мікростабілізатори	Наностабілізатори
Каталізатори	Макрокаталізатори	Мезокаталізатори	Мікрокаталізатори	Нанокаталізатори
Дестабілізатори	Макродестабілізатори	Мезодестабілізатори	Мікродестабілізатори	Нанодестабілізатори
Активізатори	Макроактивізатори	Мезоактивізатори	Мікроактивізатори	Наноактивізатори
Аналізатори	Макроаналізатори	Мезоаналізатори	Мікроаналізатори	Наноаналізатори

Провокатори інноваційного потенціалу характеризуються такими ознаками: створюють передумови для інноваційного потенціалу економічних систем; охоплюють фактори як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, можуть виступати як екзогенними, так і ендогенними чинниками, можуть бути керованими й некерованими з боку самої економічної системи; окремі провокатори взаємопов'язані та мають місце на різних рівнях економічної системи.

Другим кроком є ідентифікація детермінантів інноваційного потенціалу у формі стабілізаторів, які характеризують принципи інноваційного потенціалу (стратегічна спрямованість, системність, динамічність, ефективність, функціональність, реальність, інтеграція, розвиток).

Третім кроком ідентифікації детермінантів інноваційного потенціалу є визначення каталізаторів, які мають стимулювати розвиток інноваційного потенціалу на основі визначення його пріоритетів. Під час характеристики цих пріоритетів доцільно розділити їх на пріоритети, які висуваються на рівні країни (макрокаталізатори), регіону (мезокаталізатори), підприємства (мікрокаталізатори), персоналу (нанокаталізатори).

Четвертим кроком ідентифікації детермінантів інноваційного потенціалу є дослідження дестабілізаторів, які виступають перепонами інноваційного потенціалу на всіх рівнях.

Здійснивши аналіз дестабілізаторів інноваційного потенціалу різних рівнів, можемо констатувати, що перепонами інноваційного потенціалу виступають різні групи факторів (економічні, технологічні, структурні, інституційні тощо), які накладаються один на одного, причому дестабілізатори більш масштабного рівня впливають на усі інші рівні, тобто на інноваційний потенціал підприємства здійснюють вплив дестабілізатори макро-, мезо- та мікрорівнів.

П'ятим кроком ідентифікації детермінантів інноваційного потенціалу має стати дослідження активізаторів інноваційного потенціалу як способів нейтралізації дестабілізаторів.

Після дослідження активізаторів як засобів подолання перепонов слід зазначити, що вони безпосередньо пов'язані з виникаючими дестабілізаторами інноваційного потенціалу на різних рівнях економічної системи, тобто активізатори виступають реакцією окремого рівня на дестабілізатори (перепоны) інноваційного потен-

ціалу. Активізатори базуються на стабілізаторах, які визначають «правила поведінки», та на каталізаторах, які пропонують пріоритети інноваційного потенціалу.

Ще одним детермінантом інноваційного потенціалу (шостим кроком) виступають аналізатори, які дають можливість отримання кількісної та якісної оцінки інноваційного потенціалу на різних рівнях.

В результаті ідентифікації детермінантів інноваційного потенціалу визначено їх зміст, взаємозв'язок та взаємозалежність (рис. 3).

Детермінанти інноваційного потенціалу (рис. 3) розглядалися нами на макрорівні (країна), мезорівні (регіон, галузь), мікрорівні (підприємство), нанорівні (персонал). Причинно-наслідковий зв'язок розглянутих детермінантів полягає в тому, що провокатори як передумови інноваційного потенціалу надають поштовх щодо його формування, накопичення, розвитку, використання, оцінювання; на основі стабілізаторів (принципів формування, накопичення, розвитку, використання, оцінювання інноваційного потенціалу) виникають каталізатори (пріоритети) інноваційного потенціалу; наявність дестабілізаторів (перепоны під час формування, накопичення, розвитку, використання, оцінювання інноваційного потенціалу) потребує активізаторів інноваційного потенціалу (подолання перепоны); оцінювання формування, накопичення, розвитку, використання, інноваційного потенціалу здійснюється за допомогою аналізаторів, які виражаються різноманітними показниками.

Слід зауважити, що вплив окремих детермінантів не тільки має місце в межах окремих рівнів, але й може мати взаємозв'язок з іншими рівнями.

Висновки. З наведеного вище можна зробити такі висновки:

– дослідження детермінантів інноваційного потенціалу доцільно проводити послідовно за допомогою моделі ПБ (визначення провокаторів, стабілізаторів, каталізаторів, дестабілізаторів, активізаторів, аналізаторів);

– рівнями дослідження детермінантів інноваційного потенціалу є макрорівень (рівень країни), мезорівень (рівень регіону/галузі), мікрорівень (рівень підприємства), нанорівень (рівень персоналу).

Напрямом подальших досліджень має стати конкретизація детермінантів на окремих рівнях економічних систем.

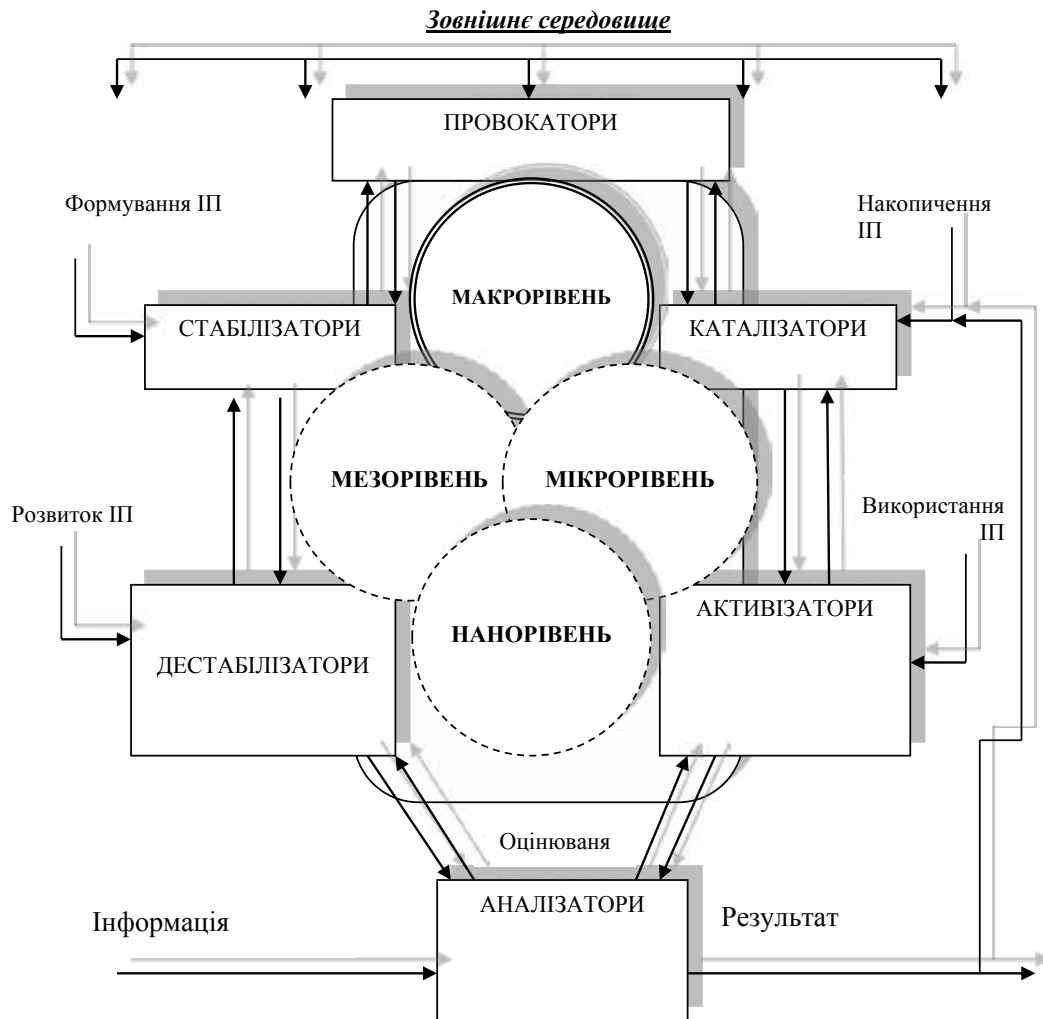

Рис. 3. Взаємозв'язок детермінантів інноваційного потенціалу

Список літератури:

1. Большой медицинский словарь. URL: <http://dic.academic.ru/contents.nsf/medic2>.
2. Гальчук А.А. Классификация и факторы формирования инновационного потенциала страны. Экономика и право. 2015. № 9–10.
3. Командровська В.Є., Кривицька Н.Ю., Домашевська К.І. Інноваційний потенціал підприємства та розвиток його складових у посткризовий період. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2014. Т. 19. Вип. 2/3. С. 149–152.
4. Козловський С.В. Роль стратегічного економічного потенціалу в управлінні факторами розвитку сучасних економічних систем. Економіка та держава. 2010. № 2. С. 55–58
5. Крисак А.О. Формування інноваційного потенціалу малого підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 12. С. 24–26.
6. Кузьмин С.А. Исследование оценки инновационного развития стран мира. Теория и практика современной науки. 2016. № 8 (14). URL: <http://www.modern-j.ru>.
7. Маришли Ш.Э., Романова Н.Д. Инновационный потенциал как основа для управления экономической безопасностью предприятия. NovaInfo.Ru. 2016. № 56. С. 1–4.
8. Матросова В.О., Матросов О.Д. Сутність та складові інноваційного потенціалу як основа управління інноваційною діяльністю. Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ». 2011. № 26. Темат. вип.: Технічний прогрес і ефективність виробництва. С. 80–86.
9. Справочник технического переводчика. URL: <http://intent.gigatran.com>.
10. Словарь бизнес-терминов. URL: <http://sbiblio.com/biblio/content.aspx?dictid=172&wordid=1261867>.
11. Тришин В.Н. Словарь синонимов ASIS. URL: www.trishin.ru.
12. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. URL: <https://www.ozon.ru/context/detail/id/2923563>.
13. Толковый словарь по психологии. URL: <https://vocabulary.ru/slovari>.
14. Энциклопедия социологии URL: <http://sbiblio.com/biblio/content.aspx?dictid=97&wordid=812455>.

ИДЕНТИФИКАЦИЯ ДЕТЕРМИНАНТОВ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА

Статья посвящена идентификации и систематизации детерминантов инновационного потенциала. Определено, что детерминанты инновационного потенциала – это факторы, которые являются разновекторными условиями, которые приводят к определенному результату; при этом каждый детерминант является условием последующего фактора и следствием предыдущего фактора. Отмечено, что детерминанты инновационного потенциала неоднородны по своей природе и отражают непрерывную цепь факторов. Детерминанты инновационного потенциала рассматривались на макроуровне (страна), мезоуровне (регион, отрасль), микроуровне (предприятие), наноуровне (персонал). Предложено осуществлять исследования детерминантов инновационного потенциала последовательно с помощью модели П6.

Ключевые слова: инновационный потенциал, детерминант инновационного потенциала, макроуровень, мезоуровень, микроуровень, наноуровень.

IDENTIFICATION OF DETERMINANTS OF INNOVATIONAL POTENTIAL

The article is devoted to the identification and systematization of the determinants of innovation potential. It is determined that the determinants of innovation potential are factors that are multi-vector conditions that lead to a certain result; at the same time, each determinant acts as a condition of the following factor and the consequence of the previous factor. It is noted that the determinants of innovation potential are heterogeneous in nature and reflect a continuous chain of factors. Determinants of innovation potential were considered at the macro level (country), meso level (region, industry), micro level (enterprise), nanoscale (personnel). It is proposed to research the determinants of innovation potential consistently with the model P6.

Key words: innovation potential, determinant of innovation potential, macro level, meso level, micro level, nano level.